

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/228624,Anna-Plonska-Polscy-uchodzcy-podczas-II-wojny-swiatej.html>

26.02.2026, 22:24

Anna Płóńska: Polscy uchodźcy podczas II wojny światowej

Zwalniani z więzień i miejsc deportacji Polacy wstępowali do tworzącej się Armii Andersa, która na podstawie późniejszych decyzji politycznych opuściła „niehumanitarną ziemię”. Razem z około 80-tysięcznym wojskiem wyszło blisko 40 tysięcy cywili, z czego mniej więcej połowę stanowiły młodzież i dzieci.

[Archiwum IPN](#) [Emigracja](#) [Polskie Siły Zbrojne poza krajem](#)

30.07

Hm. Zdzisław Peszkowski podczas obzędów zuchowych. Osiedle Polskie w Valivade, 1944 r. Zdjęcie pochodzi z kolekcji przekazanej do zasobu Archiwum IPN przez p. Wiesława Stypulę (fot. z zasobu IPN)

„O, Panie, któryś jest na niebie,
Wyciągnij sprawiedliwą dłoń!
Wołamy z wszystkich stron do Ciebie
O polski dom, o polską broń”.

Powyższe słowa są fragmentem pierwszej pieśni patriotycznej okresu II wojny światowej, zatytułowanej „Modlitwa obozowa”, którą napisał Adam Kowalski podczas internowania w obozie w Rumunii.

Tułaczy szlak

Dramat II wojny światowej i związane z nim deportacje w głąb Związku Sowieckiego pozbawiły tysiące polskich dzieci szczęśliwego dzieciństwa. Po zawarciu 30 lipca 1941 r. porozumienia

z polskim rządem emigracyjnym w Londynie, tzw. układu Sikorski-Majski, władze sowieckie ogłosiły „amnestię” dla polskich obywateli.

Zwalniani z więzień i miejsc deportacji Polacy wstępowali do tworzącej się Armii Andersa, która na podstawie późniejszych decyzji politycznych opuściła „niehumanitarną ziemię”. Razem z około 80-tysięcznym wojskiem wyszło blisko 40 tysięcy cywili, z czego mniej więcej połowę stanowiły młodzież i dzieci.

Dla ludności cywilnej tymczasowym schronieniem na „tułaczym szlaku” stały się, m.in.: Iran, Afryka, Nowa Zelandia, Meksyk i Indie.

W Indiach

Ostatnie z wymienionych państw było pierwszym, które wyciągnęło do Polaków pomocną dłoń, a postacią symbolizującą tę pomoc stał się maharadża Jam Saheb Digvijaysinhji, władca księstwa Nawanagaru. Kiedy witał kolejne grupy dzieci mówił:

„Nie uważajcie się za sieroty. Jesteście teraz Nawanagaryjczykami, ja jestem Bapu, ojciec wszystkich mieszkańców Nawanagaru, w tym również i wasz”.

Jednym z podopiecznych maharadży był p. Wiesław Stypuła, który w 2022 r. przekazał do zasobu Archiwum IPN kopie swoich niezwykle bogatych zbiorów. Obrazują one nie tylko codzienność dziecięcego ośrodka, tj. Osiedla Dzieci Polskich w Balachadi, ale przybliżają też inne miejsca, w których polscy uchodźcy zyskali schronienie, w tym m.in. Osiedle Polskie w Valivade.

Obóz w Valivade był największym tego typu polskim ośrodkiem na Półwyspie Indyjskim. Działał w latach 1943-1948, a poznanie szczegółów jego funkcjonowania nie byłoby możliwe, gdyby nie wyjątkowe materiały archiwalne przekazane do zasobu IPN w 2019 r. przez Koło Polaków z Indii 1942-1948. Wśród niezliczonej ilości dokumentów i zdjęć znalazły się także przepiękne kroniki harcerskie, dzięki którym możemy m.in. pokazać wędrówki organizowane pod czujnym okiem hm. Zdzisława Peszkowskiego „Rysia Zucha” (zwanego przez uchodźców polskich „Druhem Rysiem”), późniejszego księdza i kapelana Rodzin Katyńskich i Pomordowanych na Wschodzie.

Materiały te zostały włączone do zasobu AIPN w ramach projektu Archiwum Pełne Pamięci. Dzięki temu projektowi Instytut pozyskał również inne wyjątkowe źródło historyczne: „Pamiętnik z Syberii, Iranu i Libanu” pisany w czasie wojny przez kilkunastoletnią Wandę Barbarę Kociubę. Wspomnienia ukazały się drukiem po raz pierwszy w 2020 r.

[Czytaj artykuł Anny Płońskiej *Polscy uchodźcy podczas II wojny światowej* na portalu *przystanekhistoria.pl*](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Archiwum IPN, Emigracja, Polskie Siły Zbrojne poza krajem

Artykuł